

Panie naucz nas modlić się Eucharystią...

Wykład 10

Ks. Piotr Łabuda

Dwie tradycje przekazu ustanowienia Eucharystii

Ostatnia Wieczerza Jezusa z uczniami była prawdziwym i historycznym wydarzeniem, zaplanowanym i dobrze przygotowanym. Według przekazu św. Łukasza gdy „nadszedł dzień Przaśników, w którym należało ofiarować Paschę. Jezus posłał Piotra i Jana z poleceniem: «Idźcie i przygotujcie nam Paschę, byśmy mogli ją spożyć». Oni Go zapytali: «Gdzie chcesz, abyśmy ją przygotowali?» Odpowiedział im: «Oto gdy wejdziecie do miasta, spotka się z wami człowiek niosący dzban wody. Idźcie za nim do domu, do którego wejdzie, i powiecie gospodarzowi: „Nauczyciel pyta cię: Gdzie jest izba, w której mógłbym spożyć Paschę z moimi uczniami?” On wskaże wam salę dużą, usłaną; tam przygotujecie». Oni poszli, znaleźli tak, jak im powiedział, i przygotowali Paschę” (Łk 22,7-13).

Nie wydaje się jednak, by posłani do Jerozolimy dwaj uczniowie szukali i spotkali jakiegoś przypadkowego człowieka. Bardziej zasadnym wydaje się uznanie, iż wszystko było dobrze wcześniej przygotowane i ustalone. Stąd też św. Mateusz przekazał polecenie Mistrza: „Idźcie do miasta, do znanego nam człowieka, i powiedzcie mu: Nauczyciel mówi: Czas mój jest bliski; u ciebie chcę urządzić Paschę z moimi uczniami” (Mt 26,18).

O tym, że Jezus znał miejsce, gdzie miała się odbyć ich Ostatnia Wieczerza może świadczyć fakt, iż wiedział, że sala będzie już przygotowana: „On wskaże wam na górze salę dużą, usłaną i gotową. Tam przygotujecie dla nas” (Mk 14,15). Być może chciał On utrzymać w tajemnicy miejsce, w którym miał spożyć posiłek ze swoimi uczniami przed śmiercią. Być może stało się tak ze względu na Judasza, który szukał okazji do zdrady. Być może Pan nie chciał, by stało się to podczas spożywania Paschy. Niewątpliwie wiedział On, iż Jego czas był bliski (Mt 26,18) – wiedział On, iż zbliża się czas Jego śmierci.

W zamyśle trzech pierwszych Ewangelistów Ostatnia Wieczerza Jezusa, była posiłkiem paschalnym. Stąd też w tekście wiele razy pojawia się niejako techniczne określenie „spożyć Paschę” (Mk 14,12-16; Łk 22,7-13). W opinii części komentatorów wyrażenie „przygotować Paschę” oznacza zabicie baranka, natomiast zwrot „spożyć Paschę” oznacza spożycie uczy paschalnej podczas której spożywano także zabitego w świątyni jerozolimskiej baranka. A zatem przybywający do Jerozolimy uczniowie pytają o to, gdzie mają przygotować baranka na wieczorny posiłek. Uznając, iż rzeczywiście podczas Ostatniej Wieczerzy został spożyty baranek paschalny wskazują, że gdyby Jezus chciał pominąć spożywanie baranka, musiałby to wyraźnie powiedzieć apostołom. Ewangelisci też z pewnością zanotowali zdumienie uczniów z powodu odejścia od zwyczajów Prawa. Tym bardziej, że wielokrotnie mówią o tym, iż Jezus zachowywał żydowskie zwyczaje związane z celebracją różnych świąt żydowskich.

Wiele razy także w czasie swojej działalności publicznej nakazywał, by postępować zgodnie z Prawem (zob. Mt 8,2-4; Mk 1,40-45; Łk 5,12-16). Również Autor Czwartej Ewangelii podkreśla, że Jezus uczestniczył w Święcie Namiotów w taki sam sposób, jak pozostali Żydzi (J 7,1-10.37)¹. Stąd też często w tych opracowaniach pojawia się stwierdzenie: „Wiele wskazuje na to, że Ostatnia Wieczerza była ucztą paschalną, czyli tą ucztą, której spożywanie opisuje i nakazuje Prawo łącząc ową ucztę z wyjściem Izraelitów z Egiptu (Wj 11,1 – 13,16; 12,14.26n)”².

Warto jednak zauważyć, iż ci sami komentatorzy pisząc – podkreślając, iż Jezus zachowywał Prawo, iż Jezus spożył prawdziwą wieczerzę paschalną, w dalszej części swoich opracowań stwierdzają, iż „Jezus zmodyfikował obrzędy starotestamentalnej paschy nadając im nowy sens i ustanawiając tym samym Eucharystię”³.

Przekaz Ostatniej Wieczerzy

Podczas Ostatniej Wieczerzy Jezus uczynił kilka gestów wyrażających prawdę o Jego ofiarniczo-zbawczym oddaniu się uczniom. Należą do nich modlitwa błogosławieństwa skierowana do Ojca, łamanie i podanie uczniom chleba, podanie jednego kielicha wszystkim uczniom, słowa wypowiedziane nad chlebem i winem, mówiące o nowym przymierzu.

W noc, która poprzedzała mękę i śmierć Jezusa, Jezus spożył ze swoimi uczniami wieczerzę. Podczas tego posiłku wziął On w swoje ręce chleb i wino, po czym dawał swoim uczniom mówiąc: „Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje. Bierzcie i pijcie, to jest moja Krew”. W Nowym Testamencie słowa te, które powtarzamy w czasie konsekracji, znajdujemy w Ewangeliach: według św. Mateusza, Marka i Łukasza oraz w Pierwszym Liście św. Pawła Apostoła do Koryntian.

Mt 26,26-30	Mk 14,22-25	Łk 22,14-20	1 Kor 11,23-26
		14 A gdy nadeszła pora, zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim. 15 Wtedy rzekł do nich: «Gorąco pragnąłem spożyć tę Paschę z wami, zanim będę cierpiał. 16 Albowiem powiadam wam: Nie będę <już> jej spożywać, aż się spełni w królestwie Bożym». 17 Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynnie-	

¹ Zob. M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 779-780.

² R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii*, s. 81.

³ Zob. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii*, s. 85; A. Jankowski, *Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5,7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 28(1975), s. 91; R. Bartnicki, *Pascha żydowska a chrześcijańska ofiara eucharystyczna*, „Studia Theologica Varsaviensia” 18(1980), z. 1, s. 114; H. Langkammer, *Teologia Eucharystii. Wymowa tekstów biblijnych*, Kłodzko 1997, s. 32.

		nie, rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; 18 albowiem powiadam wam: odtąd nie będę <już> pił [napoju] z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże».	
			23 Ja bowiem otrzymałem od Pana to, co wam przekazałem, że Pan Jezus tej nocy, której został wydany,
26 A gdy oni jedli, Jezus wziął chleb i odmówiwszy błogosławieństwo, połamał i dał uczniom, mówiąc: «Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje».	22 A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im, mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje».	¹⁹ Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!»	wziął chleb ²⁴ i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: «To jest Ciało moje za was wydane. Czyńcie to na moją pamiątkę».
27 Następnie wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy, 28 bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów.	23 Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, i pili z niego wszyscy. 24 I rzekł do nich: «To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana.	20 Tak samo i kielich [wziął] po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana».	25 Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: «Kielich ten jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej.
			Czyńcie to, ile razy pic będziecie, na moją pamiątkę!»
29 Lecz powiadam wam: Odtąd nie będę już pił [napoju] z tego owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pic go będę z wami, nowy, w królestwie Ojca mo-	29 Lecz powiadam wam: Odtąd nie będę już pił [napoju] z tego owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pic go będę z wami, nowy, w królestwie Ojca mo-		

jego». 30 Po odśpiewaniu hymnu wyszli w stronę Góry Oliwnej.	jego». 30 Po odśpiewaniu hymnu wyszli w stronę Góry Oliwnej.		
--	--	--	--

Niewątpliwie można zauważyć, iż historyczne wydarzenie, jakim była Ostatnia Wieczerza, zostało przekazane jakby w dwóch tradycjach: pierwsza zapisana została przez Pawła w Pierwszym Liście do Koryntian około 55 r. i prawdopodobnie przekazana św. Łukaszowi, który zapisał ją w swojej Ewangelii około 80 r. po Chr. Druga tradycja łączy się ze św. Markiem – została zapisana przez niego tuż przed 70 rokiem i kilka lat później przejęta przez św. Mateusza. A zatem słowa Jezusa wypowiedziane nad chlebem i winem zostały przekazane przez dwie tradycje – Pawłowo-Łukaszowa nazywaną tradycją antiocheńską oraz Markowo-Mateuszowa – określaną mianem tradycji jerozolimskiej. Inni określają te tradycje mianem hellenistycznej i palestyńskiej⁴. Pierwsza – która wydaje się być starszą wydaje się pochodzić ze środowiska nawróconych na chrześcijaństwo pogan prawdopodobnie z Antiochii Syryjskiej. Być może do Antiochii tradycję tę przyniósł Barnaba? Druga tradycja – palestyńska, pochodzi z środowisk judeochrześcijańskich. Obie te tradycje niewątpliwie mają wspólne semickie źródło sprzed 40 roku⁵.

W przekazach tych widać pewne podobieństwa i różnice, które dobrze widać, gdy zestawia się poszczególne wyrażenia tych tradycji.

Słowa Jezusa wypowiedziane nad chlebem:

To jest Ciało moje (Mt 26,26).

To jest Ciało moje (Mk 14,22).

To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę (Łk 22,19).

To jest Ciało moje za was [wydane]. Czyńcie to na moją pamiątkę (1 Kor 11,24).

Słowa Jezusa wypowiedziane nad winem:

To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana (Mt 26,28).

To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana (Mk 14,24).

Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę (Łk 22,20).

Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę (1 Kor 11,25).

Niewątpliwie poszczególni Ewangelisci przekazują słowa konsekracji w tej formie, w jakiej były powtarzane podczas sprawowania Eucharystii w pierwotnych wspólnotach, do których należeli. Poszczególne gminy bowiem zachowując to, co było istotne dla sprawowania

⁴ Są także głosy, iż można mówić także o trzeciej tradycji – zależności między przekazem św. Marka i tekstem św. Łukasza. Zob. H. Langkammer, *Zagadnienie autentycznego brzmienia słów konsekracji*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 28(1975), s. 101. Według R. Bartnickiego, przekaz Łukasza powstał z połączenia tradycji obecnej w 1 Kor 11,23-25 oraz Mk 14,22-25. Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 33(2015), s. 12.

⁵ Zob. J. Kudasiewicz, *Elementy eklezjalne w tekstach o ustanowieniu Eucharystii*, „Studia Theologica Varsaviensia” 18(1980), z. 2, s. 31-32.

Eucharystii, modyfikowały pewne szczegóły przystosowując je do swoich potrzeb. I stąd w tradycji antiocheńskiej Jezus dokonuje konsekracji kielicha już po wieczerzy, a więc w jakimś odstępnie czasowym od konsekracji chleba. Stąd też Apostoł Paweł i św. Łukasz zapiszą: „tak samo kielich [wziął] po wieczerzy” (Łk 22,20); „podobnie, skończywszy wieczerzę” (1 Kor 11, 25). Ale z przekazu tradycji jerozolimskiej wynika, że konsekracja kielicha nastąpiła zaraz po konsekracji chleba. Powstała trudność tłumaczy się tym, że tradycja przekazywana przez św. Marka i św. Mateusza dokonała pewnej modyfikacji tekstu zachowując tylko to, co istotne. Istotna bowiem była sama konsekracja a nie odstęp między konsekracją chleba i wina. Takiej wersji słów konsekracji używano w liturgii sprawowanej we wspólnotach judeochrześcijańskich.

Różnice w tekstach powstały w procesie ich przekładu z języka aramejskiego, w którym zostały wypowiedziane, na grecki, w którym były powtarzane podczas liturgii. I tak tekst św. Marka posiada bardzo dużo cech semickich świadczących o niedawno dokonanym przekładzie z języka aramejskiego. Pochodzący od niego przekaz św. Mateusza ma już wyraźnie lepszy styl, zgodny z zasadami składni języka greckiego, ma mniejszą ilość semityzmów, co świadczy, iż św. Mateusz przejmując przekaz św. Marka dokonał poprawy przekładu⁶.

Najważniejsze podobieństwa i różnice między dwiema tradycjami przekazującymi opisy ustanowienia:

Podobieństwa. We wszystkich przekazach występują zwroty: „A gdy oni jedli, (Jezus) wziął chleb, odmówił błogosławieństwo” (Mt, Mk), „Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie” (Łk), „Pan Jezus [...] wziął chleb i dzięki uczyniwszy” (1 Kor); „Połamał (go) i dał (podał) im (uczniom)” (Mt, Mk, Łk), „połamał i rzekł” (1 Kor); „Za wielu” (Mt, Mk) lub „za was” (Łk, 1 Kor). Wszędzie występują dwa człony, jeden związany z chlebem, a drugi z winem.

Najważniejsze różnice. Tradycja jerozolimska nie dodaje przy konsekracji chleba zwrotu: „za was będzie wydane”. W tym przekazie wino staje się „Krwią Przymierza”. W przekazie tradycji antiocheńskiej Eucharystia jest przyczyną zaistnienia „Nowego Przymierza”. W przekazie judeochrześcijańskim krew jest wylana „za wielu”, w antiocheńskim „za was”. Tradycja Markowo-Mateuszowa, w przeciwieństwie do Pawłowo-Łukaszowej, nie wspomina także o nakazie powtarzania czynności Jezusowych.

Tradycja antiocheńska

Większość komentatorów uznaje, iż relacje o ustanowieniu Eucharystii, które przekazują św. Paweł oraz św. Łukasz, odzwierciedlają tradycję, która ukształtowała się w Antiochii Syryjskiej. Być może duży wpływ na tę tradycję miał Barnaba, lewita rodem z Cypru, który był krewnym św. Marka (zob. Kol 4,10). Wpływ na przekaz Pawłowy, ale i przekaz św. Łukasza mógł mieć także i sam Jan Marek. Być może – jak wskazują niektórzy – przekaz św. Marka pierwotnie funkcjonował we wspólnocie Kościoła jerozolimskiego w języku aramejskim, zaś na potrzeby wspólnot mówiących w języku greckim, przekaz ten został przetłumaczony na język grecki – a z tego przekazu mógł przejąć go Apostoł Narodów⁷. Inni wskazują, iż obie formuły przekazu słów ustanowienia Eucharystii należą do najstarszej tradycji eklezjalnej, co wy-

⁶ Zob. P. Benoit, *Opisy ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia dzisiaj*, red. J. Kudasiewicz, Kraków 1969, s. 334.

⁷ Zob. M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 782.

daje się potwierdzać choćby fakt, iż wyraźnym jest brak paralelizmu między słowami Jezusa wypowiedzianymi nad chlebem i kielichem wina. Wydaje się, iż formuły te pochodzą z tej samej tradycji, która musiała powstać znacznie wcześniej niż Pierwszy List do Koryntian, a więc najprawdopodobniej w latach czterdziestych w Antiochii. Chociaż Ewangelia wg św. Łukasza jest późniejsza niż Pierwszy List do Koryntian, to jednak wydaje się, że Trzecia Ewangelia zawiera bardziej pierwotną formę przekazu⁸.

1 Kor 11,23-26

Z pewnością przekaz Pierwszego Listu św. Pawła Apostoła do Koryntian jest najstarszym⁹. Chcąc skorygować niewłaściwe postawy i zachowania, które pojawiały się podczas zebrań liturgicznych – Apostoł przypomina, iż to właśnie on otrzymał od Pana, to co przekazał Koryntianom:

„że Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: „To jest Ciało moje za was [wydane]. Czyńcie to na moją pamiątkę”. Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: „Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę”. Ilekroć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie (1 Kor 11,23-26).

Apostoł Narodów podkreśla, iż tradycję o ustanowieniu Eucharystii otrzymał od samego Chrystusa – choć nie był obecny w wieczniku podczas Ostatniej Wieczerzy. Sam jednak pisze o sobie samym jako o pośredniku tej tradycji. On tę tradycję przekazuje. Niewątpliwie jednak jego relacja ustanowienia Eucharystii bazuje na tradycji wczesnochrześcijańskiej. Wkład Pawłowy w redakcję omawianego tekstu polega na podaniu sensu, znaczenia opisywanego faktu. Św. Paweł zawdzięcza Chrystusowi zmartwychwstałemu, którego spotkał u bram Damaszku (zob. Dz 9,1-30), zrozumienie gestu Jezusa, ustanawiającego sakrament Eucharystii. I to rozumienie wielkoczwartkowego czynu i słów Jezusa Apostoł przekazuje Koryntianom¹⁰.

Paweł pisząc o otrzymaniu tradycji od Pana, pomija pośrednictwo pierwotnego Kościoła, w którym już celebrowano Eucharystię i używano sformułowań przekazanych przez Pawła. Jednak nie jest zasadnym uznawanie, iż apostoł otrzymał jakieś szczególne – prywatne objawienie. Paweł jest niewątpliwie zależny od tradycji, której jest przekazicielem. Wyrażenie „od Pana” oznacza, iż to co przekazuje pochodzi z prawdziwych wydarzeń. Jego opis opiera się na historycznych wydarzeniach związanych z ziemskim Jezusem, który ustanowił obrzęd. Wydarzenia te są przekazywane przez wspólnotę Pańską – wspólnotę Kościoła.

Przekaz Pawłowy ma niewątpliwie starożytne korzenie. Uwagę zwraca przede wszystkim nierówność w opisie czynności nad chlebem i kielichem oraz zdania pozbawione czasownika „Ciało moje za was”.

Według relacji Pierwszego Listu do Koryntian, Eucharystia została ustanowiona w nocy: „tej nocy, kiedy (Jezus) został wydany” (1 Kor 11,23), podczas uczy. Tę ucztę, w przekazie św. Pawła, Jezus przerywał dwa razy: pierwszy raz, kiedy wziął chleb, odmówił dziękczynienie, połamał chleb i rzekł: „to jest Ciało moje za was” (1 Kor 11,24), drugi raz, gdy po wieczerze

⁸ Zob. J. Kudasiewicz, *Teksty ustanowienia Eucharystii*, w; *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 65.

⁹ Choć niektórzy dodają do tego stwierdzenia, iż nie należy wyprowadzać pochopnie wniosku, że najstarsze przekazane na piśmie świadectwo najlepiej oddaje pierwotne słowa Jezusa. Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, s. 11.

¹⁰ Zob. H. Langkammer, *Zagadnienie autentycznego brzmienia słów konsekracji*, s. 107; E.J. Jezińska, *Eucharystia – udziałem wiernego w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 38(1985), z. 1, s. 9.

rzy, „podobnie” — a więc po dziękczynieniu — wziął kielich i wymówił słowa konsekracji wina: „ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej” Według pojęć współczesnych Jezusowi, ciało i krew oznaczały żywą istotę – całego człowieka. „Wydanie ciała” było obrazowym określeniem śmierci, oddania życia. Jezus „wydaje” swoje ciało, czyli umiera. Czasownik „wydać (się)” ma tu sens „umrzeć”. Ten akt wydania się Jezusa był ofiarą składaną przez Niego za innych; świadczą o tym słowa „za was” (hyper hemon)¹¹.

Bierzcie i jedzcie...

Apostoł zwraca uwagę na kolejność trzech gestów dokonanych nad chlebem i winem. Przy słowach konsekracji chleba przekazuje, iż Jezus: wziął chleb – dzięki czynił – połamał. Pierwszy czasownik dotyczy wzięcia (gr. labein) niekwaszonego chleba używanego przez Żydów podczas wieczerzy paschalnej. Drugi czasownik – „dzięki czynić” (gr. eucharistein) odnosi się do tradycji liturgicznej chrześcijan wywodzących się z pogaństwa¹². Trzeci czasownik odnosi się do łamania chleba. W tradycji uczt paschalnej, na początku posiłku ojciec rodziny brał praśny chleb i w imieniu wszystkich wypowiadał błogosławieństwo. Wszyscy uczestnicy odpowiadali „amen”, a ojciec rodziny dla każdego z nich odłamywał kawałek chleba i rozdzielał go im.

Św. Paweł podkreśla, iż jest to ofiara: „To jest Ciało moje za was”. Jezus wyjaśnia znaczenie chleba, który identyfikuje ze swoim Ciałem i który podaje im do spożycia. Czyni to zupełnie inaczej niż ojcowie podczas uczt paschalnych, którzy wyjaśniali znaczenie chleba niekwaszonego, odwołując się do nocy wyjścia z Egiptu. Niekwaszony chleb był dla nich znakiem tego, co Bóg uczynił dla swego narodu w Egipcie, i przypomnieniem (pamiętką – uobecnieniem) Bożych interwencji. Ów chleb niekwaszony był też chlebem „upokorzenia”, którego wyrazem była pospieszna ucieczka z kraju (zob. Wj 13,8-9; Pwt 16,3).

Jezus inaczej interpretuje znaczenie chleba, który podaje swoim uczniom. Identyfikuje go z „ciałem swoim” (gr. soma). Pięcioksiąg łącząc chleb niekwaszony z wyjściem, ze znakiem, z upokorzeniem, łączy go także z mięsem baranka paschalnego: „tej samej nocy spożyją mięso pieczone w ogniu, spożyją je z chlebem niekwaszonym” (Wj 12, 8). W tradycji Miszny i Tosefty nie mówi się o mięsie, ale o „ciele” (aram. gufa) baranka¹³. Jezus zatem utożsamiając chleb ze swoim Ciałem, identyfikuje go także z mięsem baranka paschalnego . Użyty przez Pawła termin „ciało” (gr. soma) wskazuje na całą ludzką osobę. Chodzi o całego Jezusa. On cały staje się chlebem. On – z którym apostołowie rozmawiają, którego słuchają i który jest ich nauczycielem. Chrystus, identyfikuje chleb ze swoim Ciałem – identyfikuje go z sobą samym.

Kolejne wyrażenie „za was”, poprzez użycie przyimka „za” (gr. hyper), wskazuje na samoofiarowanie się Jezusa i zbawczą skuteczność Jego śmierci¹⁴. Jezus podczas Ostatniej Wieczerzy sam oddaje swoje życie. To życie, które Jezusowi zostanie odebrane podczas ukrzyżowania. Jezus przemienia swoją śmierć, w akt samoofiarowania się za innych i dla innych.

Dla Pawła jednak wydaje się, iż obok tego znaczenia podkreślającego samoofiarowanie – „Chrystus umarł za was”, ważnym jest także wymiar daru. Chrystus ofiarując się za nas, ofiarowuje się także i dla nas. Jest to Jego niezwykły dar dla nas. Eucharystia jest pokarmem „za

¹¹ Jezierska, *Eucharystia – udziałem wiernego w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa*, s. 10.

¹² Taka praktyka dziękczynienia przy spożywaniu posiłków pojawia się w liście do Tymoteusza, gdzie Apostoł poucza swojego umiłowanego ucznia, iż: „niczego, co jest spożywane z dziękczynieniem, nie należy odrzucać” (1 Tm 4,4).

¹³ Zob. Miszna Pesachim 10,3; Tosefta Pesachim 10,9.

¹⁴ Zob. Rz 5,6,8; 8,32; 14,15; 2 Kor 5,14.15.21; Ga 1,4; 2,20; 3,13; 1 Tes 5,10.

was” i równocześnie „dla was”. Jest pokarmem podtrzymującym życie. Jak ofiara z baranka ratowała życie Izraelitom uchodzącym z Egiptu, tak dobrowolna ofiara z Ciała Jezusa ratuje tych, którzy uczestniczą w Ostatniej Wieczerzy – tych, którzy będą powtarzali gesty i słowa Jezusa wypowiedziane nad chlebem i winem.

W formule konsekracji chleba Paweł zamieszcza również nakaz: „to czyńcie na moją pamiątkę” (1 Kor 11,18), którego brak po słowach wypowiedzianych nad winem. Wyrażenie to jest poleceniem powtarzania tych samych słów i gestów, które apostołowie widzieli u Jezusa. W wielu tekstach greckiego przekładu Starego Testamentu pojawia się taki nakaz powtarzania jakiegoś obrzędu¹⁵. A zatem gdy Jezus poleca uczniom: „To czyńcie”, ma na myśli czynność kultyczną, rytualną – czynność liturgiczną. Według wielu komentatorów w tych słowach Jezus przekazał apostołom władzę kapłańską. Niektórzy wskazują, iż „gest obmycia nóg apostołom był pierwszym elementem konsekracji kapłańskiej, a słowa „To czyńcie na moją pamiątkę” – kolejnym”¹⁶.

Pamiętka (gr. anamnesis) oznacza „uobecnienie”. A więc to co będą czynić uczniowie nie jest rozumiane jako przypominanie wydarzenia historycznego, ale jako aktualizacja. Owo „uobecnienie” sprawia, iż dawne wydarzenie staje się obecne w teraźniejszości. Prawdziwe Ciało i prawdziwa Krew Chrystusa stają się rzeczywiście obecne pośród wspólnoty wierzących, którzy – zgodnie z wolą Jezusa – powtarzają Jego gesty i słowa wypowiedziane nad chlebem i kielichem wina¹⁷.

Bierzcie i pijcie...

Przy końcu uczyty paschalnej ojciec rodziny biorąc do ręki kielich z winem – trzeci z kolei – wypowiadał nad nim modlitwę dziękczynną za posiłek, na którą wszyscy odpowiadali „amen”. Apostoł Paweł zapisze, iż Jezus „Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: «Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę».” (1 Kor 11,25).

Pisząc o kielichu (gr. poterion) Paweł wskazuje na jeden, konkretny kielich: ten, który był przed Jezusem, który On wziął w swe ręce. Wydaje się także, iż Apostoł wskazuje, choć nie pisze o tym wprost, iż apostołowie pili z jednego kielicha. Takie spożywanie z jednego kielicha było symbolem wspólnoty współbiesiadników. Wydaje się jednak, iż sam Jezus nie spożywał tego kielich wina. Podał go uczniom, sam jednak powstrzymał się od spożycia go.

Słowa Jezusa wypowiedziane nad kielichem nawiązują do idei nowego przymierza (zob. Jr 31,31). Nowe Przymierze realizuje się – w przeciwieństwie do synaickiego – w Krwi Chrystusa, czyli w Jego zbawczej śmierci (zob. Za 9,11; Rz 3,25). Sformułowanie „Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej” nawiązuje także do wzmianki o „krwi przymierza” w Księdze Wyjścia, gdzie Mojżesz wziął krew i pokropił nią lud, mówiąc „Oto krew przymierza, które Pan zawarł z wami na podstawie wszystkich tych słów” (Wj 24,8). Jedno zdanie wypowiedziane przez Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy odsyła zarówno do przymierza synaickiego, jak i do starotestamentowych zapowiedzi nowego przymierza. Pieczęcią jednak zawartego

¹⁵ Zob. LXX: Wj 12,47; 13,5; Kpł 8,34; 9,6; Lb 9,2-4.11-14; Pwt 16,1.10.

¹⁶ M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 788; zob. R. Bartnicki, *Jezus w drodze do śmierci i zmartwychwstania. Komentarz do Ewangelii Marka 8,27 – 16,20, cz. II Mk 14,1 – 16,20*, Warszawa 2019, s. 142.

¹⁷ Zob. J. Froniewski, *Teologia anamnezy eucharystycznej jako pamiętki uobecniającej ofiarę Chrystusa i jej implikacje ekumeniczne*, Wrocław 2011, s. 62-63; E.J. Jezierska, *Eucharystia – udziałem wiernego w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa*, s. 10-11.

obecnie przymierza nie jest krew zwierząt, jak miało to miejsce w Starym Testamencie, ale krew Jezusa.

Po słowach konsekuracyjnych wypowiedzianych nad winem, Paweł przekazuje jeszcze Jezusowe wezwanie „to czyńcie na moją pamiątkę”. Powtarzanie słów Jezusa i gestów, których dokonał nad chlebem i winem, jest niczym innym jak głoszeniem śmierci Pana „aż Pan przyjdzie”: „Ilekcroć bowiem spozywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie” (1 Kor 11,26). Zawsze bowiem, podczas sprawowania Eucharystii, Chrystus staje się obecnym we wspólnocie celebrujących. Jest z nimi¹⁸. I właśnie dlatego Eucharystia winna być centrum życia każdej wspólnoty. Bycie chrześcijaninem oznacza bycie w Chrystusie, który staje się wśród nich obecnym przez Eucharystię.

Apostoł Paweł idzie dalej i pisze, iż Eucharystia jest głoszeniem śmierci Pana: „śmierć Pana głosicie” (1 Kor 11,26). Czasownik „głosić” (gr. katangelein) oznacza więcej niż samo pouczenie o prawdach wiary. Głoszenie Ewangelii dla Pawła jest siłą, która sprawia, że to co się głosi, faktycznie się spełnia. „Głoszenie” w 1 Kor 11,26 to proklamacja, uroczyste obwieszczenie dzieła zbawczego Boga dokonane w Jezusie Chrystusie i z Chrystusem. Uczestnictwo zaś w Eucharystii jest włączeniem w śmierć Jezusa, gdyż każdorazowa sakramentalna obecność Jezusa na ołtarzu w czasie sprawowania Eucharystii jest tą samą obecnością, jaka miał On w momencie składania ofiary. Uczestnictwo zaś w „śmierci Pana” jest uczestnictwem „już teraz” w życiu Pana – Jezusa Chrystusa, a głoszenie „śmierci Pana” jest zarazem proklamacją zmartwychwstania Jezusa (1 Kor 15,3-4)¹⁹.

Łk 22,14-20

Do tradycji antiocheńskiej, wspólnej z Pawłem, zalicza się także Łukaszkowy przekaz o ustanowieniu Eucharystii. Jest to relacja nieco odmienna od przekazu Listu do Koryntian. Łukaszkowy przekaz wyraźnie wskazuje, iż Jezus ustanowił własną ucztę paschalną na bazie żydowskiego sederu²⁰.

„A gdy nadeszła pora (godzina), zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim. Wtedy rzekł do nich: «Gorąco pragnąłem spożyć Paschę z wami, zanim będę cierpiał. Albowiem powiadam wam: Już jej spożywać nie będę, aż się spełni w królestwie Bożym». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże». Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!» Tak samo i kielich po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana.» (Łk 22,14-20).

Przekaz św. Łukasza o ustanowieniu Eucharystii na samym początku dodaje fragment Łk 22,15-18, który dotyczy baranka, którego Jezus już nie będzie spożywał, i kielicha, którego nie będzie już pił. Niektórzy wskazują, iż relacja na której bazował ewangelista była pierwotniejsza niż przekaz Listu do Koryntian – tę właśnie relację miałby skrócić Apostoł Paweł i zapisać w przesłaniu do Koryntian. Być może jednak jest to poszerzenie relacji Pawła. Być może w ten sposób Łukasz chciał uzgodnić przekaz Pawła z tradycją Markową. W ten sposób przekaz Łu-

¹⁸ Zob. W. Kosek, *Nakaz głoszenia śmierci Pana „aż przyjdzie” (1 Kor 11,26) w świetle porównawczej analizy gramatycznej*, w: *Jak śmierć potężna jest miłość*, red. W. Chrostowski, Ząbki 2009, s. 225.

¹⁹ Zob. E.J. Jezierska, *Eucharystia – udziałem wiernego w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa*, s. 11.

²⁰ Zob. M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 794-801.

kasza przeciwstawiałby Paschę żydowską – chrześcijańskiej, baranka i kielich starego obrzędu (Łk 22,15-18) – kielichowi i chlebowi nowego obrzędu (Łk 22,19-20)²¹.

Przekaz o ustanowieniu Eucharystii Łukasz rozpoczyna, zmieniając Markowe „z nastaniem wieczoru” (Mk 14,17) na wyrażenie w duchu Czwartej Ewangelii: „gdy nadeszła godzina” (Łk 22,14). Wydaje się, iż Łukasz był pod wpływem idei Janowej „godziny”. A zatem przekaz Łukasz rozpoczyna się nie tyle od stwierdzenia, iż nadeszła pora posiłku, ale bardziej, iż nadeszła godzina wyznaczona przez Boga – czas działania Jezusa bezpośrednio zmierzającego do rozpoczęcia dzieła odkupienia²².

Łukasz zaznacza także, iż na Ostatniej Wieczerzy obecny był Jezus i Apostołowie. Nie musi to być jednak dowód, że rzeczywiście nikogo poza Jezusem i gronem Dwunastu nie było w wieczniku. Chodzi raczej o podkreślenie faktu, że w pierwotnym Kościele to właśnie apostołowie są wiarygodnymi świadkami ustanowienia Eucharystii, a potem Jej sprawowania.

Jezus wraz z uczniami zajmują miejsce u stołu (Łk 22,14). Pisząc o zajęciu miejsca u stołu, Autor Trzeciej Ewangelii używa czasownika (gr. anapiptein), który oznacza zajęcie pozycji półleżącej. Zwyczaj takiego spożywania posiłków Żydzi przejęli ze świata grecko-rzymskiego, w którym taka postawa przy stole podkreślała wolność biesiadników. Już przez samą taką właśnie pozycję uczta paschalna przypominała, iż Pascha była świętem oswobodzenia i odkupienia Izraela²³.

Na samym początku, Jezus wyznaje apostołom, iż gorąco pragnął spożyć tę Paschę wraz z nimi. Jest to pragnienie spożycia uczty, która zapoczątkuje nowy sposób obecności Chrystusa pośród uczniów – Eucharystię. Mówiąc o pragnieniu spożycia paschy Jezus dodaje, że pragnął spożyć tę ucztę, zanim będzie cierpiał. Warto zwrócić uwagę, iż w przekazie św. Łukasza termin „cierpieć” (gr. pathein) przybiera formę paschein, która fonetycznie odsyła do hebrajskiego terminu pascha. Takie złożenie Łukaszowe pozwala słyszeć niezwykle przesłanie: Pascha Jezusa oznacza Jego zbawcze cierpienie, które nie zakończyło się śmiercią i złożeniem do grobu Jego ciała, ale zmartwychwstaniem oznaczającym zwycięstwo nad grzechem, cierpieniem i śmiercią. A zatem w przekazie św. Łukasza Jezus mówiąc o pragnieniu spożycia Paschy z uczniami, jednocześnie zapowiada swoją mękę, śmierć, ale i zmartwychwstanie.

Łukaszowy opis ustanowienia wyraźnie mówi o dwóch kielichach wina, które Jezus podał apostołom. Pierwszy kielich Łukasz wprowadza stwierdzeniem: „potem wziął kielich” (Łk 22,17), drugi kielich: „tak samo i kielich po wieczerzy” (Łk 22,20). Nad pierwszym z nich Jezus odmówił błogosławieństwo i zadeklarował, że już nie będzie pił owocu winnego krzewu aż przyjdzie królestwo Boże²⁴. Drugi kielich nazwał „Nowym Przymierzem” i podał apostołom do wypicia. Ten drugi kielich Jezus podał po spożyciu posiłku, czyli był to trzeci z rzędu kielich według rytuału uczty paschalnej, zwany kielichem dziękczynienia lub błogosławieństwa. Potwierdzenie uznania, iż ów drugi kielich jest kielichem konsekracji jest przekaz Apostoła Pawła do Koryntian, w którym poucza on adresatów: „Kielich błogosławieństwa, który błogosławimy,

²¹ Zob. P. Benoit, *Opisy ustanowienia Eucharystii*, s. 333

²² Zob. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 12 – 24. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, Częstochowa 2012, s. 437.

²³ Zob. R. Rubinkiewicz, *Eucharystia źródłem jedności*, w: *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 53.

²⁴ Bazując na przekazie św. Marka św. Łukasz zapisuje jedynie: „odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże” (Łk 22,18). Pomija jednak obecne w przekazie najstarszej kanonicznie Ewangelii słowa: „aż do dnia, kiedy pić go będę nowy” (Mk 14,25). Przez takie ominięcie Autor Trzeciej Ewangelii niejako osłabia wskazanie eschatologiczne, a w to miejsce wprowadza oczekiwanie na królestwo Boże związane z działalnością wspólnoty Kościoła.

czy nie jest udziałem we Krwi Chrystusa? Chleb, który łamiemy, czyż nie jest udziałem w Ciele Chrystusa?” (1 Kor 10,16).

A zatem pierwszy kielich o którym pisze św. Łukasz, musiał być drugim obrzędowym kielichem rytuału uczyty paschalnej, zwanym kielichem proklamacji. Stąd też Jezus wyjaśnia znaczenie spożywania niekwaszonego chleba. Wyjaśnienie to bowiem było obowiązkowym elementem rytuału. Jednakże koniecznym jest podkreślenie ważnej różnicy: Jezus nie odnosi się do wyjścia Izraelitów z Egiptu, ale utożsamia ten chleb z własnym ciałem (Łk 22,19).

Tego drugiego kielicha uczyty paschalnej – kielicha proklamacji – Jezus nie spożywa. Podaje go jednak swoim uczniom mówiąc: „Weźcie go i podzielcie między sobą” (Łk 20,17). Jezus podał apostołom kielich i nakazał go podzielić między nich, sam jednak nie pił wina w czasie wieczerzy. Być może uczynił tak dlatego gdyż żydowskie przepisy zabraniały kapłanom picia wina przed spełnianiem służby: „Kiedy będziecie wchodzić do Namiotu Spotkania, ty i synowie twoi, nie będziecie pić wina ani sycery, abyście nie pomarli!” (Kpł 10,9). „Żaden kapłan nie ma pić wina, jeśli się udaje do wewnętrznego dziedzińca” (Ez 44,21). Ofiarując samego siebie na ołtarzu krzyża, Jezus spełniał funkcje kapłańskie, antycypowane w wieczniku przez podanie apostołom konsekrowanego chleba i wina²⁵.

W dalszej części przekazu Autor Trzeciej Ewangelii pisze o konsekracji chleba: „Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!” (Łk 20,19). Mając na względzie, że Jezus na bazie paschy żydowskiej ustanawia Nową – Swoją Paschę – zasadnym wydaje się uznanie, iż Jezus wziął chleb, konsekrował go i podał swoje Ciało apostołom tuż przed przemianą wina w swoją Krew. Gesty dokonane przed Jezusa podczas posiłku były typowe dla kultury świata starożytnego Bliskiego Wschodu, gdzie zawsze posiłkom, spożywaniu chleba towarzyszyła krótka modlitwa.

Przy słowach konsekracji chleba Łukasz pomija zapisany u Marka nakaz „bierzcie”. Mówiąc o ciele Jezusa Łukasz używa terminu soma, który oznacza całego człowieka, całą ludzką osobę we wszystkich jej wymiarach: cielesnym, psychicznym i duchowym (1 Tes 5,23). Jest to typowo semicki sposób powiedzenia: „oto ja”. Jest to Ciało Chrystusa które jest „wydawane” (gr. didomenon). W ten sposób zostaje zbudowana łączność pomiędzy Ostatnią Wieczerzą a śmiercią Jezusa na krzyżu. Zapisany przez św. Łukasza czas terażniejszy – „jest wydawane” – służy podkreśleniu nierozzerwalnego związku Tej uczyty ze śmiercią Jezusa, która stanie się – która jest ofiarą. Wtedy Jego ciało będzie „wydane”. W wieczniku jednak Jezus już wydaje swoje ciało. Decyzja ta znajdzie swe urzeczywistnienie w ofierze krzyżowej. Istotą tej ofiary jest własna decyzja Jezusa złożenia siebie jako żertwę ofiarną i sama ofiara. To osobisty dar Jezusa złożony za ludzi i zamiast ludzi²⁶.

Po słowach wypowiedzianych nad chlebem Jezus dodaje: „To czyńcie na moją pamiątkę” (Łk 20,19; 1 Kor 11,24), czego brak jest w przekazie tradycji jerozolimskiej. Niewątpliwie słowa te są nawiązaniem do nakazu świętowania Paschy Izraelitów, w celu pamiętania o Bożych interwencjach w dziejach narodu wybranego (zob. Wj 12,14).

Słowa wypowiedziane nad kielichem w wersji antiocheńskiej: „Ten kielich jest Nowym Przymierzem w mojej krwi” (Łk 22,20; 1 Kor 11,25) różnią się od wersji palestyńskiej: „To jest moja krew przymierza” (Mk 14,24; Mt 26,28). Stanowią wyraźne nawiązanie do zawarcia

²⁵ Zob. E.J. Jeziarska, *Przekaz ustanowienia Eucharystii w Ewangelii Łukaszowej* (Łk 22,19-20), s. 88.

²⁶ Zob. M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 800.

przymierza synajskiego (zob. Wj 24,1-8). Przekaz antiocheński nawiązuje także do przekonania Izraelitów, iż „Życie ciała jest we krwi” (Kpł 17,11). Stąd też nic cenniejszego człowiek nie mógł ofiarować Bogu.

Wprowadzając słowa konsekracji wina, św. Łukasz rozpoczyna je od wyrażenia „tak samo” (Łk 22,20). Wyrażenie to odnosi się do nakazu powtarzania słów i gestów Jezusa na Jego pamiątkę. Oznacza to, że powtarzać należy nie tylko to, co Jezus uczynił i wypowiedział nad chlebem, ale „tak samo” i to, co uczynił i powiedział nad chlebem.

Tradycja jerozolimska

Tradycja jerozolimska słów ustanowienia Eucharystii zawiera się w relacji Marka i Mateusza. Najstarszą kanonicznie jest przekaz św. Marka (Mk 14,22-25). Jest on pełen semityzmów, stąd też, bez trudu można przełożyć go na język aramejski lub hebrajski. Oznacza to, iż ewangelista korzystał z semickiej tradycji o ustanowieniu Eucharystii, która funkcjonowała w wersji ustnej. W tekście Marka brak jest śladów nawiązań do celebracji wieczerzy Pańskiej przez pierwszych chrześcijan. Ewangelista opowiada o historycznym wydarzeniu, jakim była Ostatnia Wieczerza, którą Jezus spożył ze swoimi uczniami²⁷.

Mk 14,22-25

„A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie dał im, i pili z niego wszyscy. I rzekł do nich: «To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana. Zaprawdę, powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę nowy w królestwie Bożym».” (Mk 14,22-25).

Markowy przekaz o ustanowieniu Eucharystii można podzielić na trzy części: gesty i słowa wypowiedziane nad chlebem, gesty i słowa wypowiedziane nad winem oraz obietnica eschatologiczna. W dwóch pierwszych częściach widać wyraźny paralelizm:

1. Wziął chleb – odmówił błogosławieństwo – (połamał) – dał – mówiąc.
2. Wziął kielich – odmówił dziękczynienie – dał – rzekł.

Rozpoczynające narrację wprowadzenie „a gdy oni jedli” oznacza, iż następujące wydarzenia były kontynuacją uczty, której gospodarzem i przewodniczącym był Jezus. Stąd też to On bierze chleb, odmawia modlitwę błogosławieństwa, łamie chleb dla każdego z uczestników uczty oraz podaje go. Ewangelista wydaje się wskazywać, iż Jezus już po zakończonym posiłku raz jeszcze wziął chleb, dokonał jego konsekracji i bezpośrednio po tym gościom podał apostołom trzeci kielich wina, nazywając go kielichem Nowego Przymierza.

Gestem Jezusa nad chlebem towarzyszą słowa konsekracji: „to jest Ciało moje”. Termin „ciało” (gr. soma) jest użyty paralelnie do terminu „krew” (gr. haima). Semickie wyrażenie „ciało i krew” oznacza całą osobę ludzką. A zatem chlebem, który Jezus daje uczniom, jest On sam. Jezusowy nakaz „bierzcie!” pozwala uznać, iż On sam powstrzymał się od spożycia.

Drugi gest dokonany przez Jezusa dopełnia pierwszego: Jezus bierze kielich z winem, odmawia modlitwę dziękczynienia i podaje apostołom. Stwierdzenie „i pili z niego wszyscy” sugeruje, że Jezus podał uczniom swój własny kielich. On jednak go nie spożywał.

Wypowiadając słowa: „To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana” (Mk 11,24) Jezus nawiązuje do idei ofiary. Krew zabijanego w ofierze zwierzęcia była zawsze wy-

²⁷ Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, s. 14.

lewana na ołtarz całopalenia w świątyni jerozolimskiej. W stwierdzeniu, iż Krew Jezusa będzie wydana „za wielu”, słyhać echo prorocstwa Izajasza, iż sługa Jahwe będzie cierpiał za grzechy „wielu” – czyli za wszystkich: „Spodobało się Panu zmiążyć Go cierpieniem. Jeśli On wyda swe życie na ofiarę za grzechy, ujrzy potomstwo, dni swe przedłuży, a wola Pańska spełni się przez Niego. Po udrękach swej duszy, ujrzy światło i nim się nasyci. Zacny mój Sługa usprawiedliwi wielu, ich nieprawości On sam dźwigać będzie. Dlatego w nagrodę przydzielę Mu tłumy, i posiadzie możnych jako zdobycz, za to, że Siebie na śmierć ofiarował i policzony został pomiędzy przestępców. A On poniósł grzechy wielu, i oręduje za przestępcami” (Iz 53,10-12). Sługa Jahwe miał umrzeć „za wielu” – za wszystkich grzeszników, których grzechy miał On wziąć na siebie. Wylanie krwi „za wielu” podkreśla odkupieńczy – ekspiacyjny charakter śmierci Chrystusa. Bóg pragnie bowiem odkupić i przebaczyć wszystkim ludziom. Jest to niezwykła Jego miłość.

Mówiąc o własnej krwi, która będzie wylana, Jezus nie tylko zapowiada swoją śmierć, ale nade wszystko wskazuje, iż wydarzenie to będzie aktem kultu. Mówi o tym wylaniu jak o ofierze paschalnej. Podczas bowiem zabijania baranków paschalnych kapłani wylewali krew zbijanego baranka na ołtarz świątynny²⁸: „Kapłani wylewali krew, którą brali z rąk lewitów” (2 Krn 30,16).

Ważnym jest także by zwrócić uwagę na formę gramatyczną czasownika mówiącego o owym wylewaniu krwi. W przekazie św. Marka bowiem jest to czas terażniejszy (participium praesenti passiva). A zatem chcąc dokładnie oddać użyty przez Marka termin, należałoby go przetłumaczyć jako „jest wylewana”. W czasie Ostatniej Wieczerzy Jezus jeszcze nie doświadczał bezpośrednio w swoim ciele wyroku śmierci. Wyrok ten dopiero miał zapaść. Krew Jezusa zostanie przelana następnego dnia, gdy poniesie On śmierć krzyżową. Wtedy jeden z żołnierzy rzymskich przebije Jego bok, z którego wypłynie krew. A zatem, podobnie jak to miało miejsce w tradycji antiocheńskiej, poprzez użycie czasu terażniejszego, Jezus łączy Ostatnią Wieczerzę i śmierć na krzyżu. W ten sposób pokazuje, że jest to jedno i to samo wydarzenie. Poprzez zaś nakaz powtarzania swych gestów i słów wypowiedzianych nad chlebem i kielichem wskazuje, iż zawsze gdy Jego uczniowie i ich następcy będą to czynić, Jego krew jest „wylewana”²⁹. A zatem Jezus utożsamia ze sobą trzy wydarzenia: Ostatnią Wieczerzę, śmierć krzyżową i celebrację Eucharystii.

Mt 26,26-30

Na bazie przekazu św. Marka, powstała narracja Mateuszowa. Wydaje się, iż Marek jako pierwszy zapisał tradycję jerozolimskiej wspólnoty celebrującej Eucharystię. Mateusz, nieco później – dokonał też pewnego jej przepracowania. Narracja Mateusza skierowana była do chrześcijan pochodzenia żydowskiego. Stąd też w obu przekazach obecne są liczne semityzmy: „odmówił błogosławieństwo” (Mk 14, 22; Mt 26, 26), „za wielu” (Mk 14,24; Mt 26,28), „przymierze” (Mk 14,24; Mt 26,28).

²⁸ Tak zresztą było nie tylko w przypadku świętowania Paschy. Stary Testament bowiem wyraźnie uczył, iż „krew żertw” należało wylać na ołtarzu Pana (Pwt 12,27).

²⁹ Komentatorzy podkreślają, iż użyta w tekście Marka forma gramatyczna (imiesłów czasu terażniejszego) wskazuje na czynność trwałą i nieustającą. Zob. S. Szymik, *Symbolika kielicha w tekstach ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 191; Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, s. 31.

„A gdy oni jedli, Jezus wziął chleb i odmówiwszy błogosławieństwo, połamał i dał uczniom, mówiąc: «Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje». Następnie wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy, bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów. Lecz powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z tego owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę z wami nowy, w królestwie Ojca mego».” (Mt 26,26-30).

Mateuszowy przekaz rozpoczyna się od wtrętu: „a gdy oni jedli”. W ten sposób uczta paschalna Jezusa zostaje wkomponowana w całą narrację Ostatniej Wieczerzy. Ewangelista przedstawia Ostatnią Wieczerzę jako ucztę paschalną. Pomija jednak wzmianki o baranku paschalnym, gorzkich ziołach, hagadzie czy wypowiedzianych modlitwach. Rozpoczyna swój przekaz od momentu, kiedy gospodarz uczy – Jezus – bierze do ręki chleb, błogosławi, łamie i podaje uczniom. Wypowiada przy tym słowa błogosławieństwa. Jest to zgodne z tradycją jerozolimską, w której Izraelici zawsze błogosławili Boga przed spożyciem posiłku³⁰. Paganie zaś dziękowali bogom za dar żywności. Być może właśnie stąd w tradycji antiocheńskiej pojawia się motyw dziękczynienia (gr. eucharisteo), podczas gdy w tradycji jerozolimskiej jest mowa o błogosławieństwie (gr. eulogeo).

Kolejność czynności dokonanych przez Jezusa jest prawie taka sama jak w mateuszowych przekazach o rozmnożeniu chleba na pustyni (zob. Mt 14,13-21; 15,32-39). A zatem w spojrzeniu św. Mateusza, rozmnożenia chleba były zapowiedzią Ostatniej Wieczerzy i Eucharystii, podobnie jak zapowiedzią Eucharystii był dar manny udzielony Izraelitom podczas ich czterdziestoletniej wędrówki przez pustynię.

Warto zwrócić uwagę, iż w porównaniu z przekazem św. Marka, ewangelista Mateusz po słowie „bierzcie” dodaje „i jedzcie” (Mt 26,26). Podobnie Mateusz rozbudował słowa wypowiedziane nad kielichem, dodając „pijcie z niego wszyscy” (Mt 26,27).

Podanie kielicha Mateusz opisuje bezpośrednio po wzmiance o podaniu chleba. Obydwie czynności są analogiczne. Wyrażenie „Krew Przymierza” nawiązuje do Księgi Wyjścia, gdzie mowa jest o zawarciu przymierza synajskiego: „Oto krew przymierza, które Pan zawarł z wami na podstawie wszystkich tych słów” (Wj 24,8). O ile jednak podczas przymierza pod Górą Synaj pokropienie krwią oznaczało zobowiązanie ludu do wypełniania wszystkich przykazań Boga (zob. Wj 24,3), to podczas Ostatniej Wieczerzy Krew Jezusa potwierdza obietnicę samego Boga, który deklaruje na zawsze pozostać ze swoim ludem.

Krew Przymierza będzie wydana „za wielu” (Mt 26,28), co oznacza wszystkich, całego Izraela, całą ludzkość. Na takie rozumienie tego wyrażenia wskazuje prorocтво o cierpiącym słudze Jahwe, który „poniósł grzechy wielu i oręduje za przestępcami” (Iz 53,12). Sługa Jahwe miał umrzeć za wszystkich, za winy całej ludzkości: „On był przebity za nasze grzechy, zdruzgotany za nasze winy. Spadła Nań chłosta zbawienna dla nas, a w Jego ranach jest nasze zdrowie” (Iz 53,5). Jezus zatem przyjął na siebie winę wszystkich ludzi, ponosząc za całą ludzkość śmierć jako ofiarę zastępczą.

Ważnym jest jeszcze zwrócić uwagę, iż jedynie w przekazie św. Mateusza obecne jest znaczenie, iż krew Jezusa będzie wylana „na odpuszczenie grzechów” (Mt 26,28). Ten fragment zapisany przez św. Mateusza wyraźnie nawiązuje do prorocтва Jeremiasza o tym, iż nadejdą dni nowego przymierza, kiedy to „Wszyscy od najmniejszego do największego poznają

³⁰ Zob. A. Paciorek, *Ewangelia według św. Mateusza. Rozdziały 14 – 28. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz*, Częstochowa 2008, s. 560.

Mnie – wyrocznia Pana, ponieważ odpuszczę im występki, a o grzechach ich nie będę już wspominał” (Jr 31,34). Właśnie przebaczenie grzechów jest jednym z najważniejszych darów Boga w przymierzu zawieranym z ludźmi (Jr 31,31-34)³¹.

Prawdziwe słowa Jezusa

Na podstawie studium powyższych tradycji można uznać, iż najstarsza forma słów Jezusa brzmiała najprawdopodobniej następująco:

To (jest) ciało moje.

Ten kielich (jest) przymierzem w mojej Krwi³².

Komentatorzy proponując taki zapis słów Jezusa zaznaczają, iż czasownik „jest” pojawia się w nawiasie z tego względu, że w języku aramejskim czy też hebrajskim, nie było w tym przekazie użytego czasownika. Pojawia się on natomiast w przekładzie tych słów na język grecki³³. A zatem Jezus zapewnia, że chleb, który podaje uczniom do spożycia, jest Jego Ciałem, a wino jest Jego Krwią. Ciało i Krew oznacza zarówno osobę Chrystusa, jak i złożoną przez Niego ofiarę. W Eucharystii obecny jest cały Chrystus.

W formułach ustanowienia Eucharystii termin „ciało” oznacza całą osobę Jezusa, dobrowolnie oddającego się w zbawczej ofierze uobecnianej w Eucharystii. A zatem dając swoje ciało w Eucharystii, Chrystus czyni przyjmujących ją uczestnikami Jego ofiary: śmierci i zmartwychwstania.

Jego Krew jest narzędziem prześlągnięcia Boga i zyskania odpuszczenia grzechów. Stąd Apostoł Piotr zapisze: „Wiecie bowiem, że z waszego, odziedziczonego po przodkach, złego postępowania zostali wykupieni nie czymś przemijającym, srebrem lub złotem, ale drogocenną krwią Chrystusa, jako baranka niepokalanego i bez zmazy” (1 P1,18-19).

Tak tradycja antiocheńska jak i jerozolimską wywodzą się z wydarzenia Ostatniej Wieczerzy, która była prawdziwą – nową Paschą Jezusa. Wywodzą się zatem one nie z liturgii pierwotnego Kościoła, ale z historycznego wydarzenia. Słowa te nie zostały wytworzone przez pierwotną wspólnotę Kościoła na potrzeby liturgii, ale zostały prawdziwie i rzeczywiście wypowiedziane przez Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy.

Obie tradycje są bardzo starożytne. Zapis Pawłowo-Łukaszowy sięga lat czterdziestych. Przekaz Pierwszego Listu do Koryntian jest pewnego rodzaju korektą niewłaściwych postaw, zachowań podczas sprawowania Eucharystii. Czyli kiedy Paweł pisze list, w Koryncie jest już żywa tradycja celebracji Eucharystii. Co więcej, celebracje te już muszą trwać pewien czas, skoro koniecznym jest ich korekta – piętnowanie nadużyć. A zatem już od samego początku we wspólnotach Kościelnych celebrowano Eucharystię. Nie jest możliwym, podkreślają komentatorzy, by w krótkim czasie po wydarzeniu Jezusa wspólnota Kościoła wytworzyła nowy i tak ważny obrzęd. Warto pamiętać, iż w celebracji tej jest mowa o spożywaniu ludzkiego ciała i picia ludzkiej krwi, co zupełnie nie przystaje do mentalności i religijności żydowskiej – ale i mentalności ówczesnego świata. Gdyby to pierwsi chrześcijanie wytworzyli rytuał religijny, z pewnością polegałby na czymś innym³⁴.

³¹ Zob. J. Kudasiewicz, *Elementy eklezjalne w tekstach o ustanowieniu Eucharystii*, s. 31-32.

³² Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, s. 10.

³³ Zob. R. Bartnicki, *Ostatnia wieczerzą nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, s. 26; M. Rosik, *Eucharystia w tradycji biblijnej*, s. 815.

³⁴ Zob. J. Kudasiewicz, *Teksty ustanowienia Eucharystii*, s. 67

To Jezus ustanawia jedność pomiędzy sakramentem Eucharystii a własną śmiercią. Łączy Ostatnią Wieczerzę ze swoją śmiercią i chwalebny zmartwychwstaniem. Ofiara ta jest ofiarą za wszystkich i ma charakter zastępczy i ekspiacyjny. Jest to Jego ofiara dobrowolna. To Jezus oddaje się w czasie Ostatniej Wieczerzy i na krzyżu. Eucharystia bowiem i ofiara krzyża jest jednym i tym samym wydarzeniem. Ustanawiając Eucharystię i umierając na krzyżu, Jezus zawiera nowe przymierze pomiędzy Bogiem a ludźmi. Jest to przymierze w Jego Krwi. W ten sposób tworzy się nowy lud Boży, gromadzący się wokół Eucharystii.

Pytanie: W którym przekazie ustanowienia Eucharystii jest mowa, iż Krew Jezusa zostaje wylana na odpuszczenie grzechów?